

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора Кучинської Оксани Петрівни на дисертацію Чернецької Олени Василівни «Кримінальні процесуальні та криміналістичні засади розслідування кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Ступінь актуальності обраної теми

Актуальність дисертаційної роботи **Чернецької Олени Василівни** на тему **«Кримінальні процесуальні та криміналістичні засади розслідування кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку»** не викликає сумнівів, оскільки масштабність протиправних діянь, значна кількість потерпілих, системний характер окремих форм кримінально протиправної діяльності та необхідність документування подій на великих територіях обумовили потребу в переосмисленні традиційних підходів до організації й здійснення досудового розслідування. Особливого значення набуває забезпечення такого рівня документування та доказування, який дозволить не лише встановлювати безпосередніх виконавців, а й визначати роль командирів, організаторів та інших осіб, причетних до прийняття і реалізації відповідних рішень. Кримінальний кодекс України виокремлює кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку в самостійному розділі XX Особливої частини.

Специфіка розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень полягає у тому, що воно нерідко здійснюється безпосередньо в умовах воєнного стану, активних бойових дій або після деокупації територій. Слідчі та прокурори стикаються з мінною небезпекою,

руйнуванням об'єктів, зміною первинної обстановки місця події, переміщенням потерпілих і свідків, знищенням або втратою матеріальних слідів, неможливістю безпосереднього доступу до окремих територій. Значна частина осіб, які можуть бути причетними до вчинення таких правопорушень, перебуває за межами України або на тимчасово окупованих територіях. У сукупності зазначені обставини істотно ускладнюють збирання, перевірку та оцінку доказів і вимагають вироблення спеціальних процесуальних та криміналістичних механізмів розслідування.

Особливої актуальності набуває кримінальний процесуальний аспект досліджуваної проблематики. Практика розслідування актуалізує питання визначення предмета та меж доказування, проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій в особливих умовах, забезпечення належності й допустимості отриманих доказів, застосування спеціального досудового розслідування, реалізації процесуальних гарантій учасників кримінального провадження. Водночас специфіка відповідних правопорушень обумовлює тісний взаємозв'язок норм національного кримінального процесуального законодавства з положеннями міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права.

Не менш важливим є криміналістичний складник проблеми. Масштабність і різноманітність механізмів учинення таких правопорушень потребують розроблення та вдосконалення їх криміналістичної характеристики, типізації слідчих ситуацій, визначення оптимальних алгоритмів дій слідчого на початковому та наступному етапах розслідування, особливостей планування, висунення та перевірки слідчих версій. Необхідним є також удосконалення тактики огляду місця події, допиту потерпілих і свідків, проведення експертиз, ексгумації та ідентифікації загиблих, а також використання спеціальних знань і налагодження взаємодії між слідчими, прокурорами, оперативними працівниками, криміналістами, судовими експертами та іншими фахівцями.

Окремим викликом стало стрімке зростання ролі цифрової доказової інформації. Фото- і відеоматеріали, записи з безпілотних літальних апаратів, супутникові знімки, інформація із соціальних мереж та інших відкритих джерел, електронні документи, геолокаційні дані та інші цифрові сліди можуть мати суттєве доказове значення. Водночас їх використання породжує низку процесуальних і криміналістичних проблем, пов'язаних із встановленням джерела походження інформації, її автентичності, фіксацією, збереженням цілісності, перевіркою та забезпеченням допустимості у кримінальному провадженні. Це обумовлює необхідність формування єдиних науково обґрунтованих підходів до роботи з цифровими доказами під час розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії.

Таким чином, актуальність теми обумовлена необхідністю комплексного наукового обґрунтування кримінальних процесуальних і криміналістичних засад розслідування кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, удосконалення нормативно-правового регулювання відповідної діяльності та розроблення практично орієнтованих рекомендацій для органів досудового розслідування і прокуратури. Вирішення зазначених проблем має сприяти підвищенню ефективності розслідування, забезпеченню належного доказування, дотриманню процесуальних гарантій та реалізації принципу невідворотності відповідальності за найбільш небезпечні кримінальні правопорушення проти миру та безпеки людства.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Науковий рівень дисертаційного дослідження та наукових публікацій Чернецької Олени Василівни відповідає вимогам, що висуваються до робіт на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Робота виконана у Державному податковому університеті в рамках Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020); Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021); Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023); Стратегії забезпечення права кожного на справедливий суд та функціонування системи правосуддя в Україні на 2024–2028 роки (Указ Президента України від 11 червня 2024 року № 361/2024); Стратегії зовнішньополітичної діяльності України (Указ Президента України від 26 серпня 2021 року № 448/2021), а також положень Кіотської декларації щодо розширення можливостей попередження злочинів, кримінального правосуддя та верховенства права (схвалена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 76/181 від 16 грудня 2021 року). Робота відповідає Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки України на 2022–2026 роки (наказ Міністерства освіти і науки України від 03 лютого 2022 року № 109). Роботу виконано в межах науково-дослідної роботи кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету «Розслідування кримінальних правопорушень (кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти)» (державний реєстраційний № 0121U113579).

Основні положення дисертації відображено у 39 публікаціях, з яких 3 статті – у виданнях, які проіндексовані у базах даних Scopus; 4 статті – у наукових періодичних виданнях інших держав; 17 статей – у наукових фахових виданнях України, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України; 9 тез доповідей науково-практичних конференцій і круглих столів та 6 публікацій, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях

Ціла низка результатів і висновків, що з них випливають, були отримані вперше і мають достатній ступінь наукової новизни.

Вперше розроблено наукові основи комплексної методики розслідування кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, що ґрунтуються на поєднанні кримінально-правових (відповідно до положень розділу XX Особливої частини Кримінального кодексу України, міжнародно-правових (вид збройного конфлікту; статус потерпілих і правопорушників; зв'язок діяння зі збройним конфліктом; системність або широкомасштабність протиправних дій) і криміналістично значущих (механізм кримінально протиправної діяльності; джерела доказової інформації; слідова картина; особа правопорушника та його місце в системі військового підпорядкування; територіальні й безпекові умови документування) критеріїв, взаємозв'язок яких визначає структуру методики, зміст предмета доказування, типові слідчі ситуації, напрями планування та особливості проведення слідчих (розшукових) й інших процесуальних дій на підконтрольних і деокупованих територіях, тимчасово окупованих територіях та в районах ведення бойових дій.

Встановлено, що предмет доказування в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, який поряд з обставинами, передбаченими ст. 91 КПК України, охоплює обставини: існування та характер збройного конфлікту; зв'язок конкретного діяння зі збройним конфліктом; статус потерпілих і правопорушників; системний або широкомасштабний характер протиправних дій; взаємозв'язок між окремими епізодами; структуру командування, характер підпорядкування та роль особи в реалізації спільного

кримінально протиправного плану, що забезпечує узгодження національного процесу доказування з вимогами міжнародного кримінального та міжнародного гуманітарного права.

Також слід відзначити й кримінальну процесуальну модель роботи із сучасними джерелами доказової інформації, яка охоплює їх класифікацію на традиційні процесуальні, цифрові, відкриті (OSINT) та міжнародні; порядок виявлення, фіксації, вилучення або копіювання, збереження, перевірки автентичності та процесуального використання; фіксацію технічних характеристик електронних файлів і застосування хеш-ідентифікаторів; документування безперервності збереження цифрової інформації; забезпечення можливості перевірки її допустимості стороною захисту, а також систему спеціальних критеріїв оцінки, до яких віднесено простежуваність походження, верифікованість, контекстуальну узгодженість, цифрову цілісність, відтворюваність результатів перевірки та процесуальну інтегрованість.

Також розроблено проєкт Інструкції з організації взаємодії правоохоронних органів та інших суб'єктів під час документування й розслідування кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку на деокупованих територіях і в районах ведення бойових дій, у якому визначено принципи, суб'єктний склад, функції та алгоритми координації діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, оперативних підрозділів, військових формувань, органів Державної служби України з надзвичайних ситуацій, експертних установ та інших суб'єктів; порядок проведення першочергових слідчих (розшукових) дій, обміну доказовою інформацією, залучення спеціалістів, передачі речових і цифрових доказів, забезпечення безперервності їх збереження та взаємодії з міжнародними судовими установами, організаціями й спільними слідчими групами.

Публікації повністю відповідають предмету дослідження і забезпечують належне розв'язання завдань, поставлених у дисертації.

Отримані висновки й результати автора з відповідної тематики були впроваджені у науково-дослідну роботу, діяльність правоохоронних органів та освітній процес. Таким чином, дисертаційне дослідження Чернецької Олени Василівни виконане на високому науково-методичному і методологічному рівнях.

Результати і положення дисертації, які виносяться на захист, відповідають вимогам, що висуваються до докторських дисертацій, є обґрунтованими та логічними, мають достатній ступінь наукової новизни й практичне значення, вирішують поставлену науково-прикладну проблему.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість результатів дослідження, положень та висновків дисертаційної роботи Чернецької Олени Василівни не викликає суттєвих заперечень. Вони логічно випливають зі змісту дисертаційного дослідження та базуються на авторських судженнях, зібраних матеріалах, їх аналізі та узагальненні. Пропозиції, подані авторкою щодо удосконалення чинного законодавства України, оформлені належним чином, мають важливе теоретичне та практичне значення. Висновки дисертаційної роботи логічно поєднані з розділами й підрозділами дослідження, підсумовуючи отримані результати.

Емпіричну базу дослідження становлять узагальнені матеріали 440 кримінальних проваджень за ст. 436–447 КК України; результати опитування 250 респондентів (145 слідчих Національної поліції України і Служби безпеки України, 60 прокурорів, 15 детективів), які безпосередньо здійснювали розслідування кримінальних правопорушень зазначеної категорії; інформаційно-аналітичні матеріали Офісу Генерального прокурора, Національної поліції України, Верховного Суду, Державної судової адміністрації України й низки міжнародних інституцій: Організації

Об'єднаних Націй, Ради Європи, Організації з безпеки і співробітництва в Європі, Європейського Союзу, Європейського суду з прав людини, Міжнародного кримінального суду, Міжнародної комісії з питань зниклих безвісти, міжнародних правозахисних організацій та моніторингових місій.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Обрана тема дисертаційного дослідження **«Кримінальні процесуальні та криміналістичні засади розслідування кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку»** є своєчасною та важливою, оскільки у роботі розв'язано актуальну науково-прикладну проблему щодо формування теоретико-прикладних кримінальних процесуальних і криміналістичних засад розслідування кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку з розробленням пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення законодавства та відповідної правозастосовної практики.

Результати дослідження, що виносяться на захист, отримані завдяки всебічному використанню комплексного підходу, який передбачає поєднання загальнонаукових і спеціально-юридичних методів наукового пізнання. Методи дослідження обрані відповідно до мети, завдань, об'єкта та предмета роботи. Діалектичний метод використано для комплексного дослідження кримінальних процесуальних і криміналістичних засад розслідування та закономірностей їх розвитку. Системно-структурний метод застосовано для визначення взаємозв'язків між процесуальними, криміналістичними, організаційними та міжнародно-правовими елементами розслідування. Історико-правовий метод дав змогу простежити становлення та розвиток міжнародного і національного законодавства у досліджуваній сфері. Формально-логічний метод використано для уточнення понятійно-категоріального апарату, формулювання авторських положень, висновків і

пропозицій. Порівняльно-правовий метод застосовано для зіставлення міжнародного, зарубіжного та національного досвіду розслідування відповідних кримінальних правопорушень. Метод моделювання використано для розроблення типових слідчих ситуацій, алгоритмів розслідування та пропозицій щодо вдосконалення законодавства і правозастосовної практики. Соціологічні методи застосовано для узагальнення позицій практичних працівників щодо проблем документування, доказування та розслідування. Статистичний метод використано для опрацювання офіційних статистичних та емпіричних даних, визначення стану і тенденцій правозастосовної практики. Метод документального аналізу застосовано під час вивчення міжнародних договорів, нормативно-правових актів, судової практики та інших матеріалів, що стосуються розслідування кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Методологічні підвалини такого дослідження, як аргументовано в роботі, передбачають поєднання емпіричних і теоретичних методів. Емпіричні методи забезпечують отримання й перевірку фактичної інформації про сучасний стан, особливості та проблеми розслідування кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, дозволяють узагальнити практику діяльності органів досудового розслідування і прокуратури, виявити типові труднощі доказування та документування таких правопорушень, а також оцінити ефективність застосовуваних кримінальних процесуальних і криміналістичних засобів. Водночас для обґрунтування загальних наукових положень, висновків і пропозицій необхідним є застосування теоретико-критичного методу, який дає змогу здійснити критичне осмислення наявних наукових концепцій і доктринальних підходів, виявити їх дискусійні та недостатньо розроблені положення, оцінити ефективність чинного нормативно-правового регулювання та сформулювати авторське бачення напрямів удосконалення кримінальних процесуальних і криміналістичних засад розслідування кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного

правопорядку. Саме поєднання емпіричного матеріалу з теоретичним узагальненням забезпечує належну аргументованість і концептуальну завершеність дисертаційного дослідження.

Проведене дослідження дозволило авторці вирішити низку теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із формуванням та реалізацією кримінальних процесуальних і криміналістичних засад розслідування кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, удосконалити наукові підходи до організації процесу доказування, визначити особливості проведення окремих слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, систематизувати типові слідчі ситуації й алгоритми дій уповноважених суб'єктів, а також обґрунтувати напрями вдосконалення кримінального процесуального законодавства, криміналістичного забезпечення розслідування та міжнародного співробітництва у цій сфері.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Сформульовані й аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі можуть бути використані в:

— *науково-дослідній роботі* — для подальших наукових досліджень проблем кримінальних процесуальних і криміналістичних засад розслідування кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (акти впровадження Державного податкового університету від 19 травня 2026 року та Національної академії внутрішніх справ від 24 грудня 2024 року);

— *законотворчій діяльності* — під час підготовки змін до чинного законодавства України щодо розслідування кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (довідка

Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 29 квітня 2026 року № 147д9/9-07);

– *практичній діяльності* – як рекомендації під час практичної діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, судів, адвокатів, а також у процесі проведення занять щодо підвищення кваліфікації (довідка Адвокатського об'єднання «ЮС ФОРТІС» від 25 березня 2026 року № 25/03-7);

– *освітньому процесі* – для проведення різних форм занять зі здобувачами вищої освіти денної та заочної форм навчання за такими навчальними дисциплінами: «Судові та правоохоронні органи», «Кримінальне процесуальне право України», «Криміналістика» (акти впровадження Державного податкового університету від 17 лютого 2026 року та Національної академії внутрішніх справ від 24 грудня 2024 року).

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

У цілому позитивно оцінюючи дисертацію Чернецької Олени Василівни, необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. Дискусійним видається запропонований авторкою підхід до розширення предмета доказування у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Зокрема, до нього віднесено характер збройного конфлікту, зв'язок конкретного діяння зі збройним конфліктом, статус потерпілих і правопорушників, системний або широкомасштабний характер протиправних дій, структуру командування тощо. У цьому контексті доцільно було б чіткіше розмежувати обставини, які мають універсальне значення для всіх кримінальних правопорушень досліджуваної групи, та

обставини, необхідність доказування яких залежить від конкретного складу кримінального правопорушення.

2. Потребує додаткової аргументації пропозиція авторки щодо створення Єдиного державного реєстру міжнародних кримінальних правопорушень і централізованого банку доказової інформації. Підтримуючи загалом таку ідею, варто було б докладніше визначити правовий статус такого реєстру, його адміністратора, коло суб'єктів доступу, порядок внесення та верифікації інформації, а також механізми захисту персональних даних і відомостей, що становлять таємницю досудового розслідування.

3. У роботі значна увага приділяється використанню OSINT, цифрових матеріалів та інших сучасних джерел доказової інформації, а також пропонується модель їх виявлення, фіксації, збереження, перевірки автентичності та процесуального використання. Водночас доцільно було б більш детально розкрити процесуальні наслідки ситуацій, коли неможливо достовірно встановити первинне джерело цифрового матеріалу або повністю відтворити ланцюг його походження та збереження, що є особливо актуальним для інформації із соціальних мереж і відкритих інтернет-ресурсів.

4. Авторкою обґрунтовано вдосконалення кримінальних процесуальних засад спеціального досудового розслідування (*in absentia*), зокрема щодо повідомлення підозрюваного, забезпечення права на захист і перегляду судових рішень, ухвалених за відсутності обвинуваченого. Разом із тим більш ґрунтовного висвітлення потребує питання практичного забезпечення реальної, а не формальної можливості особи дізнатися про кримінальне переслідування, особливо коли вона перебуває на території держави-агресора або на тимчасово окупованій території.

5. Позитивно оцінюючи розроблення авторкою проєкту Інструкції з організації взаємодії правоохоронних органів та інших суб'єктів під час документування й розслідування відповідних кримінальних правопорушень, доцільно було б детальніше обґрунтувати механізм розмежування

компетенції та відповідальності між численними суб'єктами такої взаємодії. Особливо це стосується ситуацій одночасної роботи органів досудового розслідування, прокуратури, військових формувань, експертних установ, ДСНС та міжнародних фахівців на одному місці події, коли виникає потреба у визначенні єдиного координаційного центру та порядку прийняття невідкладних рішень.

Відсутність порушень академічної доброчесності

У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Чернецької Олени Василівни є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Чернецької Олени Василівни «Кримінальні процесуальні та криміналістичні засади розслідування кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» є самостійною, завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка містить нові положення та науково обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують важливу науково-прикладну проблему щодо формування теоретико-прикладних кримінальних процесуальних і криміналістичних засад розслідування кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку з розробленням пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення законодавства та відповідної правозастосовної практики.

Зміст дисертації відповідає заявленій науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Дослідження підготовлено зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації та

реферату загалом відповідає встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України. Реферат відповідає основним положенням дисертації та відображає її зміст, наукову новизну, висновки й пропозиції.

Дисертація та реферат Чернецької Олени Василівни **«Кримінальні процесуальні та криміналістичні засади розслідування кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку»** відповідають вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а їх авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

Професор кафедри криміналістики
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

 Оксана КУЧИНСЬКА

Кучинської О.
ВІДЧУЮ
НАУКОВОЇ РОБОТИ
ЖИЛІНСЬКА